

VIRGINIA COX
İtalyan Rönesansı'nın Kısa Tarihi

VIRGINIA COX İngiliz tarihçi Cox, doktorasını Cambridge Üniversitesi İtalyan Edebiyatı'nda tamamladı. Edinburgh Üniversitesi'nde dersler verdi. 2003 senesinde New York Üniversitesi'ne geçti ve halen orada, İtalyan çalışmaları bölümünde ders verme-ye devam ediyor. İtalyan Rönesansı ve edebiyatı alanına yoğunlaşan Cox, modern dönemin başlarında kadın yazarların metinleri ve retorik tarihi konusunda da çalış-malarını sürdürüyor. Bu kitabın dışında bilinen bazı eserleri şunlardır: *Lyric Poetry by Women of the Italian Renaissance* (2013), *The Prodigious Muse: Women's Writing in Counter-Reformation Italy* (2011), *Women's Writing in Italy, 1400-1650* (2008).

A Short History of the Italian Renaissance

© 2016 Virginia Cox

Bu kitabın yayın hakları Akçalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla
I.B. Tauris & Co Ltd.'dan alınmıştır.

İletişim Yayınları 2929 • Tarih Dizisi 147

ISBN-13: 978-975-05-2956-6

© 2020 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2020, İstanbul

EDITÖR Aybars Yanık

KAPAK Suat Aysu

KAPAK FOTOĞRAFI Sandro Botticelli, "Venüs'ün Doğuşu", 1485-1486

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Büşra Bakan

DİZİN Berkay Üzüm

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

VIRGINIA COX

İtalyan Rönesansı'nın Kısa Tarihi

A Short History of the Italian Renaissance

ÇEVİREN *Cumhur Atay*

*Rönesans yoluna çıkmamda bana yardımcı olan
Frank Woodhouse'un anısına...*

Giovanni Battista Moroni, *Terzi (Il Tagliapanni)*, yaklaşık 1565-1570.

İçindekiler

TEŞEKKÜR.....	9
GİRİŞ	11
ZAMAN ÇETVELİ.....	15
BİRİNCİ BÖLÜM	
NE? NEREDE? NE ZAMAN? KİMİN?	25
Yeniden doğuş çağı.....	25
İtalyan Rönesansı'nın kültürel coğrafyası.....	32
Rönesans ne zaman başladı?.....	38
Rönesans kime aitti?.....	42
İKİNCİ BÖLÜM	
RÖNESANS VE ANTİK	47
Hümanizmin doğuşu.....	47
Hümanizm ve skolastik düşünce.....	54
Maddi Rönesans.....	57
Sanatsal Rönesans.....	64
Hümanizm ve Hıristiyanlık.....	77
Uzlaşma stratejileri: Alegori ve senkretizm.....	82
Uzlaşma stratejileri: Çifte hakikat.....	87
Pandora'nın kutusu: "Antik şeylerin" tehlikeleri.....	89
Sonuç.....	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

RÖNESANS VE MODERN	93
Yeniden icat edilen geçmiş.....	93
Değişen bir dünya.....	96
“Dünyanın ve insanın keşfi”.....	103
Dünyayı haritalandırmak: Coğrafya ve haritacılık.....	105
İnsanı haritalamak: Teşrih ve anatomi.....	115
Giorgio Vasari ve sanatın gelişimi.....	124
Kültür ve teknoloji: Matbaanın etkisi.....	128

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KİMLİK VE BENLİK	139
Yeniden Rönesans bireyciliği meselesi.....	143
Kimlik ve performans.....	152
Bireyciliğin toplumsal dinamikleri.....	156
Sonuç.....	164

BEŞİNCİ BÖLÜM

RÖNESANS ADAMI	167
Rönesans adamı / Rönesans adamları.....	167
Tüccar.....	169
Saraylı.....	174
Sanatçı.....	182
Diğer sanatçılar: Sarayların <i>virtuosoları</i>	190
Rönesans adamı iş başında.....	198
Mucit adam.....	205

ALTINCI BÖLÜM

RÖNESANS KADINI	211
Rönesans İtalya’sında toplumsal cinsiyet ve toplum.....	213
Kadını yeniden düşünmek.....	220
Yeni kadını tanımlamak.....	233
Sarayların dışındaki Rönesans kadını.....	237
Rönesans kadını ve sanat.....	248
Manastırlardaki Rönesans.....	256
SONUÇ	261
İLERİ OKUMA ÖNERİLERİ	265
KAYNAKÇA	267
DİZİN	280

TEŞEKKÜR

Bu alıŐma Cambridge, Edinburg ve Londra (UCL) üniversite-leriyle New York Üniversitesi'ndeki İtalyan Rönesans edebiyat ve kültürü üzerine otuz yılı aşkın araştırma ve öğretim sürecin- de kazanılan bilgi ve geliştirilen fikirleri sentezliyor. Kitaptaki notların hacmini artırmamak için ancak sınırlı sayıda alıntı ya- pabildiğim, yayımlanmış alıŐmaları Rönesans ile ilgili düşün- cemini şekillenmesine yardım eden sayısız âlim bir yana, bu sü- rece muhabbet ve diyalog yoluyla katkı sağlayan bütün bu da- nışman, meslektaş, emsal, dost ve öğrencilere tek tek teşekkür etmek olanaksızdır.

Bundan dolayı bu teşekkürde kendimi, yalnızca elinizdeki kitabın üretilmesine doğrudan katkı sağlayanları zikretmek- le sınırlayacağım. Çok sıkı bir teslim süresi içinde mükemmel bir iş yaparak elyazmasının hazırlanmasının son aşamalarında verilerin doğruluğunu kontrol etmek ve referans izlemek su- retiyle bana yardım eden Shannon McHugh ve Anna Wainw- right ile görsel malzemenin kaynağını bulma ve kitap için izni- ni almakta hayran olunacak bir sabır ve inisiyatif gösteren Me- lissa Swain'e borcumu ödeyemem. Clement Godbarge Üçüncü Bölüm'deki anatomiyle ilgili kısımda kıymetli yardımını esirge- memiş, Bruce Edelstein ise kitabın sanat tarihine değinen e-

şitli kısımlarımı nezaketle okuyup yorumlamıştır. Paul Greene, kitabı yazma sürecinde, fikirlerimi paylaştığım ve bunları sabırla dinleyen ilk kişiydi.

Son olarak beni bu kitabı yazmaya davet ettiği ve böylesine destekleyici ve bağılı bir editör olduğunu kanıtladığı için Alex Wright'a müteşekkirim. Bu tür bir sentezi yazıya dökmek kendiliğinden olabileceğini hayal edebileceğim türden bir şey değildir. Yine de İtalyan Rönesans'ı ile ilgili fikirlerimi bir araya getirmek gayet zengin bir deneyim oldu ve bu yolculukta tahmin ettiğimden çok daha fazla şey öğrendim.

GİRİŞ

Bu kitaba ne olmadığını açıklayarak başlanması yararlı olabilir. Akademik ve gündelik dilde “Rönesans” terimi iki anlamda kullanılır. Birincisi, merkezinde klasik edebiyat, sanat ve düşünceenin yeniden toparlanması olan bir kültürel hareketi ya da geleneği belirtmek için. İkincisi, bazen bir dönemi (İtalya için genel olarak 14. ile 16. yüzyıl arasını, Kuzey Avrupa’daysa genelde daha sonrasını) belirtmek için. Bu kitap “Rönesans”ı terimin ilk anlamında ele alıyor. Kültürel üretime etki eden mühim gelişmelerden bahsedilse bile burada İtalya’nın 14. ile 16. yüzyıl arası toplumsal, iktisadi, din ya da siyasi tarihini sistematik bir şekilde özetleme çabasına girilmemiştir. Bunu yapan çalışmalar “İleri Okuma Önerileri” bölümünde verilmiştir.

Bu kitap klasik antikiteyle bağlantı içerisinde kökleşmiş bir kültürel hareketi anlatma ve analiz etme sorumluluğunu üstlenmiş olsa da, terimin sıklıkla kullanıldığı dar anlamda bir Rönesans “hümanizmi” tarihi değildir. *İtalyan Rönesansı’nın Kısa Tarihi*’nin yaptığı tek şey klasik çalışmaları orijinal dilinden okuyarak Latin ve Yunan edebiyatı, tarihi ve düşüncesini araştıran adamların ve (az sayıdaki) kadınların çalışmalarını incelemek değil. Aynı zamanda konusu ya da biçimi bakımından antikiteden ilham alan maddi kültüre de yer veriyor; buna sa-

nat da dahil; söz konusu olan yazılı kültür olduğunda da klasik fikirlerin ve edebî eserlerin gündelik dile nasıl geçtiğini kapsıyor. Bu kitap kendisini bu dönemin “manşet” kültürünü oluşturan büyük bilgin, düşünür ve sanatçıların katkılarıyla sınırlandırmıyor. Tersine, manşetlerin ötesine, Rönesans hareketine daha sessiz, tali bir şekilde katılan erkek ve kadın kitlesine bakıyor. Burada Masaccio, Leonardo, Rafael ve Titian’ın olduğu kadar Petrarca, Boccaccio, Alberti, Castiglione, Machiaveli’nin de yeri vardır, ama Ovidius ile ilk tanışmasının yiyecek sarmak için kullanılan yağlı bir sayfayla olduğunu iddia eden bir sokak şairinin yanı sıra haritacılar, maden mühendisleri, dantel desencileri, anatomi uzmanları, terziler, aşçıbaşılar, kurtezanlar¹ ve meşhur yiyecek oymacıları² için de yer vardır. Rönesans kültür hareketinin sonraki aşamaları, matbaa ile gravür ve tahta baskı gibi görsel çoğaltma tekniklerinin yüksek kültürü hiç olmadığı kadar yaygınlaştırdığı bir bilişim teknolojisi devrimiyle kesişmiştir. Rönesans hümanizmi, nüfusun Ortaçağ skolastiği gibi daha önceki düşünsel hareketlerin temas ettiğinden çok daha geniş bir bölümüne temas etmiş; yine de hikâyeye çok iyi anlatılamamıştır.

Birinci Bölüm (“Ne? Nerede? Ne zaman? Kimin?”) hareketi tanımlayıp kronolojisini kuruyor, İtalya’nın bu dönemdeki siyasi bölünmüşlük ve bölgesel çeşitlilik gerçeğine dikkat çekiyor ve hareketteki “pay sahiplerinin” genişlik ve toplumsal çeşitliliğinin altını çiziyor; böylelikle Rönesans’ın bu kitapta anlaşıldığı şekildeki temel parametrelerini ortaya koyuyor. Bu bölümdeki kilit bir argüman, Rönesans’ın sonunu 16. yüzyılın ilk yarısına tarihleyen geleneksel dönemleştirirmenin hareketin kavislerini kavrayamadığıdır.

İkinci Bölüm (“Rönesans ve Antik”) edebiyat ve düşünce tarihi, sanat tarihi ve maddi kültürdeki klasik etkileri takip ederek Rönesans İtalya’sının klasik antik çağın metinsel ve maddi

- 1 Soylu ve/veya zengin sınıftan erkeklerle metres hayatı yaşayan kadınlar. Kavrama en yakın karşılık olan “sosyete fahişesi” yerine döneme özgü olan orijinalini (*courtesan*) kullanmayı uygun buldum – ç.n.
- 2 Rönesans döneminde saraylarda eti (ekmeği, meyveyi...) çeşitli şekillerde dilimleyen ve bunu bir gösteriye çeviren kişiler vardı – e.n.

kalıntılarıyla olan uzun ve tutkulu aşk serüveni tarihinin izini sürüyor. Bölümün önemli bir odak noktası, Hıristiyanlığın kök saldığı bir toplumun pagan antikiteyle olan etkileşiminin doğurduğu felsefi zorluklara nasıl cevap verdiği dir.

Üçüncü Bölüm (“Rönesans ve Modern”) Rönesans’ın bir kültürel hareket olarak hız kazandığı bir zamandaki dünyayı yeniden şekillendiren önemli yeniliklere, özellikle de matbaanın Avrupa’ya girişine ve dönemin coğrafi ve bilhassa Yeni Dünya “keşiflerine” verilen yanıtlara bakıyor. Buna ek olarak bölüm coğrafya, kartografi ve anatomi tarihlerinin vaka incelemeleri ve sanat tarihi yazımı yoluyla Rönesans’ın sonlarının belirgin özelliği olan yenilik ve ilerleme anlayışını araştırıyor.

Dördüncü Bölüm (“Kimlik ve Benlik”) 19. yüzyılın büyük kültür tarihçisi Jacob Burckhardt’ın, İtalyan Rönesansı’nın kendisinin “bireycilik” formülüyle kavradığı yeni ve modern bir benlik biçiminin doğuşuna şahit olduğu şeklindeki ünlü görüşünü yeniden gözden geçiriyor. Bölüm güncel bilimin o dönemde kolektif, grup kimliklerinin büyük ağırlığını sürdürdüğünü vurgulayan bulgularını kabul ediyor ama aynı zamanda İtalyan Rönesans kimlik kültürünün tüm yönlerinin anlaşılmasında Burckhardt’ın formülünün hâlâ değerli olduğunu da öne sürüyor. Dönem dikkat çekici ve farklı toplumsal benlikler yaratmaya kayda değer enerji harcayan bir dönemdi ve bu dönemde kendi kendine biçim verme pratikleri üst düzey bir çok-yönlülüğe erişmişti; yine de bu ne evrenseldir ne de Rönesans bireyciliği modern bireyciliğin basit bir öncülü olarak görülebilir.

Beşinci Bölüm (“Rönesans Adamı”) Rönesans’ın üç ayrı toplumsal ve kültürel tipini inceliyor: tüccar, saray insanı ve sanatçı. Sanatçı yalnızca ressamı, heykeltıraşları ve mimarları değil, her tür performans sanatçısını ve kalifiye küçük sanatkârı da kapsamak maksadıyla mümkün olan en geniş manada ele alınıyor. Bölüm, bu profesyonel grupların her biri tarafından üretilmiş kendini tanımlayıcı yazılara, performans sanatçıları söz konusu olduğunda saraylarla ilişkili geniş ve açıkça belirtilmiş olan profesyonel “sofra sanatları” sektörüne, yani aşçılara, uşaklara, virtüöz yiyecek oymacılarına özellikle odaklanıyor.

Bölüm, ressamlık ve heykeltıraşlığın, düşük zanaat konumundan 15. ve 16. yüzyıllarda meslekî olmayan sanatlar [*liberal arts*] olarak çok daha üst bir konuma epeyce araştırılmış olan yükselişini çok geniş bir hadisenin örneği olarak ele alıyor.

Altıncı Bölüm’de (“Rönesans Kadını”) bu dönemde kadınların kültürel durumunu derinden etkileyen iki önemli ve bağlantılı gelişmenin izini sürüyor. Birincisi, geniş anlamda yazarları, müzisyenleri, ressamı, aktrisleri, bestecileri, gravürcüleri kapsayacak şekilde anlaşılan dünyevi olanla iştigal eden kadının yaratıcı sanatçı ya da *virtuosa* figürünün ortaya çıkışıdır. İkincisi cinsiyet ve toplumsal cinsiyet hakkında, kadının erkekten aşağı olduğu şeklindeki geleneksel iddialara karşı çıkmak üzere tasarlanmış yeni düşünce biçimlerinin gelişmesidir. Bu kitapta tartışılan kültürel yeniliklerin birçoğu gibi *virtuosanın* ve kadınlara karşı yeni tutumların ortaya çıkışı ilk başta seçkinlere has bir olguydu, ancak bunlar 16. yüzyıl sürecinde kentli toplumun daha aşağılarına yayılmıştır. 15. yüzyıla ve 16. yüzyıl başına odaklanan geleneksel Rönesans dönemselleştirmesi ve 20. yüzyıl Rönesans araştırmalarının toplumsal cinsiyet bakımından oldukça muhafazakâr bir toplum olan Floransa’ya orantısız bir şekilde odaklanma eğilimi, kadınların Rönesans hareketi içindeki katkılarının ve paylarının olduğundan daha az görünmesine yol açmıştır.

Son olarak teknik birkaç hususa değinmek isterim. Bu kitabı daha uzman okurlar için faydalı kılmak üzere çoğu alıntıda, özellikle Beşinci ve Altıncı Bölüm’ün daha önce yayımlanmış ilk araştırmaları içine alan kısımlarında, orijinal metni birincil kaynaklardan aktardım. İkincil kaynaklar söz konusu olduğunda, mümkün olan yerlerde İngilizce çalışmaları tercih ettim; birincil kaynakların varsa İngilizce tercümelerini de belirttim. Metnin bünyesindeki bütün tercümelemler, notlar aksi belirtilmediyse, bana aittir.